

УДК 94 (477.46):902

В. М. Лазуренко

**СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ІСТОРИЧНІ ПОДІЇ 1664 РОКУ.
НАРУГА НАД ПРАХОМ ВЕЛИКОГО УКРАЇНСЬКОГО ГЕТЬМАНА
БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО: БУЛА ЧИ НЕ БУЛО?**

У статті, на основі опрацювання літератури та джерел, розкривається питання, яке стосується новітнього погляду на історичні події, які, можливо, відбувались у 1664 р. в Суботіві (нині село Суботів Чигиринського району Черкаської області) та стосувались осквернення могили і праху великого українського державотворця, гетьмана Богдана Хмельницького. Констатується те, що на сьогодні ні польськими, ні українськими істориками не віднайдено автентичних джерел, які б підтверджували літописне свідчення про осквернення усипальниці Богдана Хмельницького в Суботіві у 1664 р. Автор припускає, що у Чернігівський літопис та Літопис Григорія Грабянки могла свідомо за чиєюсь вказівкою потрапити вигадана інформація про напад карального загону на Суботів і знищення могил Богдана і Тимоша Хмельницьких, яка на століття збила дослідників з правильного напрямку пошуку місця поховання великого державотворця України та запустила в інформаційний простір неправдиві відомості, які використовувало в своїх дослідженнях не одне покоління істориків.

Ключові слова: Богдан Хмельницький, викидання, гетьман, Іллінська церква, могила, напад, Суботів, тіло, Стефан Чарнецький.

Постановка проблеми. Сучасні пошуки крипти великого державотворця України Богдана Хмельницького, які з кінця 2018 р. проводяться в Іллінській церкві в селі Суботів Чигиринського району Черкаської області, спонукали істориків ще раз уважно поглянути на той цікавий історичний факт: а чи були-то взагалі напад на Суботів С. Чарнецького у 1664 р. та осквернення могили і праху великого українського державотворця, гетьмана Богдана Хмельницького. Чернігівський літопис XVIII ст. та Літопис гадяцького полковника Григорія Грабянки – це єдині на сьогодні свідчення та єдині писемні джерела, на які століттями посилаються всі дослідники життєвого шляху Богдана Хмельницького та в яких зафіксовано факт наруги над прахом гетьмана у 1664 р. Чи це не фейк, запущений після смерті гетьмана Богдана Хмельницького? І чи є у польських (хоч якихось) джерелах згадка про напад польсько-шляхетських військ у 1664 р. за наказом обозного коронного війська Речі Посполитої С. Чарнецького на Суботів та здійснення акту вандалізму над могилою і тілом гетьмана України Богдана Хмельницького та його сина Тимоша?

На початку 2019 р. у результаті новітніх георадарних вимірювань фахівці Інституту геології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, за підтримки громадської організації “Великий Льох”, в Іллінській

церкві, що знаходиться в селі Суботів Чигиринського району Черкаської області, на глибині 3,6 – 3,9 м виявили контури склепіння та підлоги підземної поховальної споруди розмірами 3x1,3 м і висотою від підлоги до стелі приблизно 1,6 м, ймовірно, викладеної зсередини цеглою і майже повністю засипаної ґрунтом. Споруда орієнтована по напрямку захід-схід [1, с. 58]. У привхідній частині церкви, між стовпами, які підтримують хори, наявні ознаки вхідного колодязя до поховальної споруди. Є міркування (гіпотеза!), що це є реальним місцем поховання (криптою) гетьмана України Богдана Хмельницького та, можливо, і його старшого сина Тимоша.

Як за життя постать гетьмана Богдана Хмельницького була оповита легендами і міфами, так і після його смерті вона залишила по собі для нащадків чимало незрозумілого і втаємниченого, а в деяких аспектах – обросла і звичайними фальсифікаціями.

Аналіз останніх досліджень. У свій час до висвітлення питань, пов'язаних із життям та діяльністю гетьмана України Богдана Хмельницького, зверталось чимало дослідників, адже постать гетьмана та його державно-політична діяльність не були обділені увагою у різні хронологічні періоди, як-то радянський і пострадянський періоди. Однак ми спробували з власної методології поглянути на конкретну проблему, що стосується підтвердження чи непідтвердження літописних свідчень про осквернення усипальниці Богдана Хмельницького в Суботові у 1664 р., адже конкретно цій вузькосформульованій тематиці не було присвячено як у радянській, так і в українській історіографії жодного ґрунтовного монографічного чи дисертаційного дослідження.

Мета статті полягає у розкритті, з точки зору сьогодення та новітніх наукових відкриттів, питання, яке стосується новітнього погляду на історичні події, які, можливо, відбувались у 1664 р. в Суботові (нині село Чигиринського району Черкаської області) та стосувались осквернення могили і праху великого українського державотворця, гетьмана Богдана Хмельницького.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши ряд надрукованих у різний час досліджень, присвячених життєвому шляху гетьмана Богдана Хмельницького, в яких наводиться факт наруги над прахом гетьмана Богдана Хмельницького та його старшого сина Тимоша, констатуємо наступне. Наводимо опрацьовані нами відомості історичного характеру за хронологією публікацій, аби зрозуміти, звідки ж взялась і ким була запущена ця версія про осквернення могили.

“1664 р. ....Того жь року, Чернецкий зь жолнѣрами своїми, вь постѣ великий, вь середу першого тиждня, о вечерней годинѣ, пришель до Чигирина и облѣгль Сѣрка вь Бужинѣ, а Сѣрко на самый день Воскресенія Христова, вышедши зь своїми козаками зь замочку, инсперате вдарилъ на ляхи и много ихъ постиналъ и покололъ; и пошолъ вь поля чрезъ Медведовку волно, а Чарнецкій Бужинъ и Суботовъ спалилъ и тамъ вь Суботовѣ тѣло старого Хмелницкого и Тимоша сына его, которого подъ Сочавою забито, казалъ съ гробовъ вь рынку выкинути на пепелище. Суботовъ тогда былъ пустъ, а псовъ

сь Чигирина, зь Суботова и зь іншихъ пустыхъ мѣсть українскихъ, великое множество было, которыи чередами ходячи, не только мертвыхъ трупы Ђли, але и живымъ людемъ шкодили; а Чернецкий, набравши скарбовъ и гармать, вышоль сь Чигирина, для того же и самъ Тетера, гетманъ, сь Чигирина до Полци выражался; тылко Хлопицкий зь ляхами въ ЧигиринѢзостался”, – такі відомості про наругу над прахом Богдана і Тимоша Хмельницьких у 1664 р. подає Чернігівський літопис [2].

Літопис гадяцького полковника Григорія Грабянки фіксує: “В той же рік воєвода руський Чернецкий обліг у Бужині кошового війська запорізького Сірка. Та Сірко на сьомий день світлого воскресіння господнього вирвавсь з замку, перебив силу ляхів та, прорвавши з військом облогу, пішов у степ. Тоді Чернецкий спалив Бужин та Суботів, а тіла Богдана Хмельницького та його сина Тимоша повикидав з домовин” [3, с. 104].

“Даремно було б тепер шукати у Суботові останків великого Гетьмана! Хоча церков стоїть і досі, та, – як подає у своєму дослідженні Микола Аркас, – у 1664 році Поляки, під проводом Чарнецького, захопили на якийсь час Суботів, і Чарнецкий той звелів викинути з домовини кістки ненависного Полякам Хмельницького, що так завзято боровся за волю народу Українського” [4, с. 213].

В “Історії Русів” з приводу вищезазначеного наводиться наступне: “...на сьомий рік по його смерті, як упали були в Задніпровську Малоросію Турецькі війська з Султаном їхнім Нурадином, Поляки, що з ними злучилися, напали на містечко Суботів, зруйнували його доценту, і кості Хмельницького, викопавши з гробу, спалили разом із церквою та монастирем тамтешнім, і тим скінчили варварську свою і підлу над мертвим помсту” [5, с. 191].

Михайло Максимович у своєму дослідженні фіксує щодо цього випадку наступне: “На седьмом году после Богдана, когда Ян Казимир, оманувший царя Алексея договором Виленским, проходил войной от Днепра вверх по Десне, воєвода его, Чарнецкий, опустошая Чигиринское староство, не пощадил и костей Богдановых в горобнице церковной... “А Чарнецкий (говорит Черниговская летопись), Бужин и Суботов спалил, и там в Суботове, тело старого Хмельницкого и Тимоша, сына его, забитого под Сочавою, казал с гробов (с церкви, **що в рынку**) выкинути на попелище” [6, с. 243].

Лаврентій Похилевич в своїй книзі, виданій у 1864 р., з приводу праху Богдана Хмельницького пише наступне: “Каждый русский путешественник, которого случай приведет в эту убогую церковь, пусть поклонится с благовением месту за столбом с южной стороны, близ выхода из церкви. Здесь короткое время покоились бранные остатки великого Богдана и сына его Тимофея, под мраморным памятником, с приличными надписями, пока святотатственная рука злодея, к стыду власти, которой он служил, не извлекла их оттуда, чтобы наругаться над прахом того, кто при жизни своей, до самых оснований поколебал искусственное здание езуитского государства. Мраморный памятник и надписи уничтожены Чарнецким доселе не восстановлены” [7, с. 522 – 533].

Іван Крип'якевич з цього приводу пише: *“Невідомо, чи труна Богдана Хмельницького залишалася на місці поховання. У “Чернігівському літописі” XVIII ст. було вміщено відомості, що 1664 р., коли польсько-шляхетські війська захопили Чигирин, за наказом Стефана Чарнецького тіло Богдана і тіло його сина Тимоша були видобуті і викинуті з домовини”* [8, с. 336].

Викидання тіл Богдана Хмельницького і його сина Тимоша не підтверджується документами і не вважається достовірним, – саме на цьому акцентують увагу Іван Крип'якевич [8, с. 336], а також Валерій Смолій і Валерій Степанков [9, с. 595].

У 1995 р. Валерій Смолій і Валерій Степанков у своєму фундаментальному виданні зазначали: *“На жаль, історична наука ще неспроможна відповісти на запитання про місцезнаходження праху великого гетьмана. За Чернігівським літописом, у 1664 р. С. Чарнецький спалив Суботів і наказав дістати тіла Б. Хмельницького та його старшого сина Тимоша з трун й викинути на попелище. Проаналізувавши цю версію, І. Крип'якевич дійшов до висновку про її недостовірність”* [9, с. 595].

Проаналізувавши ряд надрукованих у свій час досліджень, присвячених життєвому шляху гетьмана Богдана Хмельницького, констатуємо наступне. Проаналізовані нами праці таких дослідників, як М. Аркас, М. Костомаров, М. Максимович, Л. Похилевич, М. Грушевський, І. Крип'якевич, В. Смолій і В. Степанков, подають інформацію про напад польсько-шляхетського загону Стефана Чарнецького на Суботів у 1664 р. і ймовірне здійснення наруги над могилою Богдана Хмельницького та його сина Тимоша, посилаючись виключно на Чернігівський літопис, який був надрукований у XVIII ст.

Кілька слів про Літопис Григорія Грабянки та Чернігівський літопис. **Літопис гадяцького полковника Григорія Грабянки** – козацький літопис другої половини XVII – початку XVIII ст., складений гадяцьким полковником Григорієм Грабянкою. За ним, а також за літописами Самовидця і Величка закріпилася назва “козацькі літописи”. Відповідно до свого завдання – звеличення Богдана Хмельницького і його доби – Грабянка написав твір складною, стилізованою під церковнослов'янську українською книжною мовою того часу. Описує історію з часів виникнення козацтва і до 1709 р. [10]. **Чернігівський літопис** – це умовна назва пам'ятки козацького літописання XVII – XVIII ст. Зберігся у чотирьох списках. У творі розповідається про події української історії 1587 – 1768 рр. – козацько-селянські повстання XVI – XVII ст., Визвольну війну, Руїну, змальовано найвідоміші історичні постаті, описано стихійні лиха, епідемії тощо. За характером викладу, стилем, мовою Чернігівський літопис дуже близький до праці Самовидця [11].

Слід зазначити, що у Літописі Самовидця відсутня згадка про напад загону С. Чарнецького на Суботів у 1664 р. і пљондрування могил Хмельницьких. Лише є згадка про те, що у 1664 р. *“...Чарнецький оставил гарнизони в крепостях Чигирина, Корсуня и Белой Церкви”*. Цікавий факт, що в цей же рік, як свідчить Літопис Самовидця, Стефан Чарнецький загинув: *“В этом же году Чарнецкий взял Стеблев и отдал его татарам, пытался*

захватить Ставища, но получил отпор и в бою погиб” [12, с. 110]. В примітках до Літопису Самовидця зазначається, що С. Чарнецький помер по дорозі на сейм в Польщі у Дубно у 1665 р. [12, с. 163].

Чи встиг Стефан Чарнецький повідомити хоч у якомусь листі чи донесенні польським властям, чи в якомусь іншому листуванні про здійснений ним факт наруги над могилою і тілом гетьмана Богдана Хмельницького в Суботові, до сьогодні є таємницею. Тому ми можемо лише припускати, що в Чернігівський літопис та Літопис Григорія Грабянки могла свідомо (?) за чиєюсь вказівкою потрапити вигадана (?) інформація про напад карального загону на Суботів і знищення могил Богдана і Тимоша Хмельницьких, яка на століття збила дослідників з правильного напрямку пошуку місця поховання великого державотворця України та запустила в інформаційний простір неправдиві, на нашу думку, відомості, які використовувало в своїх дослідженнях не одне покоління істориків.

Сучасні дослідники, в тому числі і автор цієї статті, із застереженням ставляться до версії наруги над могилою гетьмана Богдана Хмельницького у 1664 р. Наприклад, скептично до версії плюндрування домовини гетьмана Богдана Хмельницького ставиться і сучасний львівський історик Тарас Барабаш: *“По-перше, тому, що навіть у ті воєнні часи існував неписаний кодекс військової етики, за яким, до прикладу, не вбивали (за нечастим випадком) тих, хто складав зброю під час битви, і давали можливість викупити себе з полону. Більше того, після битви ховали не тільки загиблих зі свого табору, але й з табору супротивника, віддаючи їм належну шану. По-друге, незважаючи на загальноприйняті для того часу руйнування та спалення захоплених міст, сіл, фортець, поки не знайдені свідчення про знищення кладовищ або цілеспрямовану наругу над могилами. Чарнецький мав би дотримуватись неписаного військового кодексу, за яким він міг би пограбувати та спалити хутір і замок, але навряд чи вчинив наругу над могилою гетьмана і його сина. Також сумнівно, що Чарнецький мав особисту образу на гетьмана. Так, Богдан Хмельницький свого часу полонив його під Жовтими водами, але згодом відпустив до Чигирин без будь-якої кривди, образ і за традицією надав можливість відкупитись від полону”* [13, с. 239].

08 липня 2019 р. в Інституті історії України Національної академії наук України у м. Київ відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція *“Усипальниця гетьмана Богдана Хмельницького: історія, міфи, сучасний стан”*, учасники якої у своєму *“Зверненні до української громадськості та Міністерства культури України”* зазначили наступне: *“...На сьогодні ні польськими, ні українськими істориками не віднайдено автентичних джерел, які б підтверджували легендарно-літописне свідчення про осквернення усипальниці Богдана Хмельницького в Суботові у 1664 році. У війську “злого генія” козацької України, польського гетьмана Стефана Чарнецького, яке увійшло весною 1664 року для захоплення Правобережжя, служив ротмістром Ян Флоріан Дробиш-Тушинський. Він залишив ґрунтовний рукописний щоденник, де детально описав усі тогочасні події, але нічого не згадував про напад на*

Суботів і викинення праху Богдана Хмельницького та його сина Тимоша. Якби це насправді відбулося, то хіба б таку мега-новину не занотував цей сучасник? Нічого немає про дану подію і в «Клімактерах» Веспасіана Коховського і щоденникових записах ще одного очевидця – шляхтича Миколая Йеміловського. Мало того, сам Стефан Чарнецький нічого не згадує про це у своїх тогочасних листах-звітах до короля. То звідки Літопис Граб'янки та Чернігівський літописець, які були написані на початку XVIII століття, тобто через 50 – 60 років після самої події, черпають свої повідомлення про згадувані обставини? Чи взагалі Стефан Чарнецький викидав прах Великого Богдана “на попелище”? Очевидно, що такої події не відбувалося, а це була вигадана у більш пізній час історична легенда” [14, с. 65].

Висновок. Як бачимо, сучасні пошуки праху (крипти) великого державотворця України Богдана Хмельницького, які розпочалися наприкінці 2018 р. і тривають нині у с. Суботів Чигиринського району Черкаської області, дають нам підстави ще раз поглянути на ряд історичних подій. І одна з них – це осквернення могили і праху Богдана Хмельницького у 1664 р. Враховуючи вищенаведений матеріал, ми констатуємо, що ніякого, на нашу думку, викидання праху Богдана Хмельницького з Іллінської церкви в Суботіві “на попелище” не було. У Чернігівський літопис та Літопис Григорія Граб'янки могла свідомо за чиєюсь вказівкою потрапити вигадана інформація про напад карального загону на Суботів і знищення могил Богдана і Тимоша Хмельницьких, яка на століття збила дослідників з правильного напрямку пошуку місця поховання великого державотворця України та запустила в інформаційний простір неправдиві відомості, які використовувало в своїх дослідженнях не одне покоління істориків. На наше переконання, це свідомо вигадана історична легенда. Ким, для чого і з якою метою?

Список використаних джерел

1. Звіт з виконання науково-технічної експертизи Обстеження Іллінської церкви та прилеглої до неї території у с. Суботів Чигиринського району Черкаської області із застосуванням неруйнівних геофізичних методів. Керівник теми : кандидат геологічних наук К. М. Бондар. – К., 2019. – 62 с.
2. Черниговская летопись по новому списку (1587 – 1725) и Коломацкие челобитные [Электронный ресурс] / изд. Ал. Лазаревского. – К. : Типография Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1890. – 44 с. – Режим доступа : <http://litopys.org.ua/chernlet/chern02.htm>
3. Літопис гадяцького полковника Григорія Граб'янки / пер. із староукр. – К. : Т-во “Знання України”, 1992. – 143 с.
4. Аркас М. М. Історія України-Русі / М. М. Аркас ; передне слово П. М. Гвоздецького. – 3-тє факс. вид. – К. : Вища шк., 1993. – 414 с.
5. Історія Русів / пер. І. Драча ; вступ. ст. В. Шевчука. – К. : Рад. письменник, 1991. – 318 с.

6. Максимович М. О. Киевъ явился градомъ великимъ... : вибрані українознавчі твори / М. О. Максимович ; упоряд. та авт. іст.-біогр. нарису В. О. Замлинський ; приміт. І. Л. Бутича ; переднє слово В. В. Скопенка. – К. : Либідь, 1994. – 448 с.
7. Сказания о населенных местностях Киевской губернии или Статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся / Собрал Л. Похилевич. – Біла Церква : Вид. О. В. Пшонківський, 2007. – XXII+642 с.
8. Крип'якевич І. П. Богдан Хмельницький / І. П. Крип'якевич ; відп. ред. Ф. П. Шевченко, І. Л. Бутич, Я. Д. Ісаєвич. – 2-ге вид., випр. і доп. – Львів : Світ, 1990. – 408 с.
9. Смолій В. А. Богдан Хмельницький (соціально-політичний портрет) / В. А. Смолій, В. С. Степанко. – 2-ге вид., перероб. – К. : Либідь, 1995. – 624 с.
10. Літопис Григорія Грабянки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//https://uk.wikipedia.org/wiki/Літопис_Григорія_Грабянки](https://uk.wikipedia.org/wiki/Літопис_Григорія_Грабянки)
11. Чернігівський літопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [// https://uk.wikipedia.org/wiki/Чернігівський_літопис](https://uk.wikipedia.org/wiki/Чернігівський_літопис)
12. Летопись Самовидца // Страна Казаков. – К. : Радуга, 2004. – 216 с.
13. Барабаш Т. Богдан Хмельницький / Т. Барабаш. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2015. – 256 с.
14. Лазуренко В. М. У пошуках крипти великого державотворця України Богдана Хмельницького. Поховання гетьмана України Богдана Хмельницького в Іллінській церкві у с. Суботів: від столітніх досліджень, легенд та міфів до сучасних наукових гіпотез / В. М. Лазуренко. – Черкаси : Вертикаль, вид. Кандич С. Г., 2019. – 76 с.

References

1. Zvit z vykonannia naukovo-tekhnichnoi ekspertyzy Obstezhennia Illinskoï tserkvy ta prylehloï do nei terytorii u s. Subotiv Chyhyrynskoho raionu Cherkaskoi oblasti iz zastosuvanniam neruinivnykh heofizychnykh metodiv. Kerivnyk temy : kandydat heolohichnykh nauk К. М. Bondar. – К., 2019. – 62 s.
2. Chernigovskaia letopis po novomu spisku (1587 – 1725) i Kolomatskiye chelobitnye [Elektronnyi resurs] / izd. Al. Lazarevskogo. – К. : Tipografiya G. T. Korchak-Novitskago, 1890. – 44 s. – Rezhim dostupa : [//http://litopys.org.ua/chernlet/chern02.htm](http://litopys.org.ua/chernlet/chern02.htm)
3. Litopys hadiatskoho polkovnyka Hryhoriia Hrabianky / per. iz staroukr. – К. : T-vo “Znannia Ukrainy”, 1992. – 143 s.
4. Arkas M. M. Istoriia Ukrainy-Rusi / M. M. Arkas ; perednie slovo P. M. Hvozdet'skoho. – 3-tie faks. vyd. – К. : Vyshcha shk., 1993. – 414 s.
5. Istoriia Rusiv / per. I. Dracha ; vstup. st. V. Shevchuka. – К. : Rad. pysmennyk, 1991. – 318 s.
6. Maksymovych M. O. Kiev yavilsia gradom velikim...: vybrani ukrainoznavchi tvory / M. O. Maksymovych ; uporiad. ta avt. ist.-biohr. narysu V. O. Zamlynskyi ; prymit. I. L. Butycha ; perednie slovo V. V. Skopenka. – К. : Lybid, 1994. – 448 s.
7. Skazaniya o naseleennykh mestnostiakh Kievskoi guberniyi ili Statisticheskiye, istoricheskiye i tserkovnye zametki o vsekhn derevniakh, selakh, mestechkakh i gorodakh, v predelakh guberniyi nakhodiashchikhsia / sobral L. Pokhilevich. – Bila Tserkva : Vyd. O. V. Pshonkivskiy, 2007. – XXII+642 s.

8. Krypiakevych I. P. Bohdan Khmelnytskyi / I. P. Krypiakevych ; vidp. red. F. P. Shevchenko, I. L. Butych, Ya. D. Isaievych. – 2-he vyd., vypr. i dop. – Lviv : Svit, 1990. – 408 s.
9. Smolii V. A. Bohdan Khmelnytskyi (sotsialno-politychnyi portret) / V. A. Smolii, V. S. Stepanko. – 2-he vyd., pererob. – K. : Lybid, 1995. – 624 s.
10. Litopys Hryhoriia Hrabianky [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : [//https://uk.wikipedia.org/wiki/Litopys_Hryhoriia_Hrabianky](https://uk.wikipedia.org/wiki/Litopys_Hryhoriia_Hrabianky)
11. Chernihivskyi litopys [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : [//https://uk.wikipedia.org/wiki/Chernihivskyi_litopys](https://uk.wikipedia.org/wiki/Chernihivskyi_litopys)
12. Letopis Samovidtsa // Strana Kazakov. – K. : Raduga, 2004. – 216 s.
13. Barabash T. Bohdan Khmelnytskyi / T. Barabash. – Kh. : Klub simeinoho dozvillia, 2015. – 256 s.
14. Lazurenko V. M. U poshukakh krypty velykoho derzhavotvortsia Ukrainy Bohdana Khmelnytskoho. Pokhovannia hetmana Ukrainy Bohdana Khmelnytskoho v Illinskii tserkvi u s. Subotiv: vid stolitnikh doslidzhen, lehend ta mifiv do suchasnykh naukovykh hipotez / V. M. Lazurenko. – Cherkasy : Vertykal, vyd. Kandych S. H., 2019. – 76 s.

V. M. Lazurenko

A modern look at historical events of 1664. The desecration of ashes of the Great Ukrainian Hetman Bohdan Khmelnytsky: was it or was it not?

Contemporary searches for the crypt of the great state-maker of Ukraine Bohdan Khmelnytsky, held since late 2018 in the Illinsky church in the village of Subotiv, Chyhyryn district of Cherkasy region, have prompted historians to take a closer look at that interesting historical fact whether there was any attack on Subotiv by Chernetsky in 1664 and the desecration of the grave and ashes of the great Ukrainian state-maker, Hetman Bohdan Khmelnytsky. Chernihiv Chronicle of the 18th century and the Chronicle of the Hadiak colonel Hryhoriy Hrabianka are the only testimonies and written sources to this day, to which all researchers of the life path of Bohdan Khmelnytsky have been referenced for centuries, and which recorded the fact of an attack on the ashes of the hetman in 1664. It is stated that today neither Polish nor Ukrainian historians have found authentic sources that would confirm the chronicle of the desecration of the grave of Bohdan Khmelnytsky in Subotiv in 1664. If this actually happened, would not such a mega-news have been recorded by contemporaries? In our opinion, this is a fictional historical legend. The author assumes that Chernihiv Chronicle and the Chronicle of Hryhoriy Hrabianka could give fictional information about the attack of punitive detachment on Subotiv and the desecration of graves of Bohdan and Timosh Khmelnytsky, which for centuries knocked researchers from the right direction of finding the burial place of the great state creator of Ukraine and launched false information into information space, which has been used by more than one generation of historians in their research.

Keywords: Bohdan Khmelnytsky, ejection, hetman, Illinsky church, grave, attack, Subotiv, body, Stefan Chernetsky.